

Štefan Siskovič

ČESKOSLOVENSKÝ NÁROD A DEMOKRATICKÉ ZÁKLADY NÁRODNÉHO VÝBORU A NÁRODNÉHO ZHROMAŽDENIA V ROKU 1918

Abstrakt: Vznik Československa a snaha o demokratizáciu pomerov na území bývalého Rakúsko – Uhorska je výborným historickým príkladom, ktorý môže pomôcť pochopiť postmodernú krízu legitimacy demokratických inštitúcií spôsobenú predovšetkým oslabením vzťahu k vlastnému politickému národu, čo vedie k rozbitiu tézy o jednotnosti a homogenite vôle neempirického subjektu. Československý národ bol pokusom o vytvorenie jednotného štátotvorného politického národa spojením dvoch národností do jedného etnického celku. Teoretická rovnocennosť českej a slovenskej národnosti obsiahnutá v politickom programe čechoslovakizmu nebola prevedená aj do štruktúry vrcholných orgánov československého štátu. Požiadavkám na reprezentáciu, ktoré sa v zastupiteľskej demokracii viažu na dve základné východiská, ktorými sú sloboda jednotlivca prejavujúca sa na tvorbe štátnej vôle a jednota a homogenita reprezentovaného celku, nevyhoveli ani Národný výbor ani Národné zhromaždenie. Obidva vrcholné zastupiteľské orgány splňali len formálne požiadavky legitimacy demokratických inštitúcií. Korene oslabenia vzťahu k československému národu zo strany Slovákov a ich autonomistických prejavov v prvej polovici 20. storočia môžeme hľadať práve v nedodržaní základných princípov demokratického usporiadania Československa.

Kľúčové slová: československý národ, Národný výbor, Národné zhromaždenie

ÚVOD

V teórii práva sa často stretávame s ospravedlnením existencie štátu. Rôzne formy vzniku štátov nám majú priblížiť neisté podmienky a fiktívne procesy, ktoré sú síce nevyhnutné na základe rozumu a jeho všadeprítomnej logiky, no nie sú overiteľné empiricky.¹ Táto skutočnosť je pomerne zvláštna, pretože história nám ponúka veľa dobrých príkladov aj z modernej doby, kedy dochádza k rozpadu pôvodných štátov a vytvoreniu nových štátnych zoskupení. Mal by preto existovať dostatočný objem empiricky overiteľných dôkazov potvrdzujúcich alebo vyvracajúcich neempiricky postavené tézy o vzniku štátu.

V postmodernej dobe dospeli niektorí právni teoretici ku kríze legitimacy štátu, a tým aj ku kríze jednotlivých ospravedlnení vzniku demokratického štátu. Rozbitie tézy a zároveň základného predpokladu pozitívno-právnych teórií a to jednoty homogénneho politického národa² ako aj jednoty Rousseauovej „*volonté générale*“³, spôsobilo postulovanie tézy o vzniku a existencii štátu prostredníctvom mocenských rozhodnutí charakteristických presadzovaním moci jednotlivca alebo skupiny na úkor homogenity a jednoty

¹ Teórie vzniku štátu môžeme rozdeliť na dve základné skupiny. Prvou je prirodzeno-právna teória, ktorá vznik štátu spája s existenciou prirodzeného zákona alebo substancionálnej vôle (pre vysvetlenie pozri HEGEL, G. W. F. *Základy filozofie práva*. Praha: Academia, 1992) ako metafyzického garanta legitimacy právnych noriem a druhou sú pozitivisticky ladené teórie, ktoré od kontraktualistických až po sociologické koncepcie hľadajú nevyhnutnú axiómu, ktorej podmienkou nie je metafyzický zákon alebo völa, ale naopak človek.

² Politický národ je homogénne a jednotné zoskupenie ľudí v spoločnosti, ktoré určitým spôsobom manifestujú svoju vôľu. Konkrétny spôsob manifestácie vôle je odvodený od už existujúceho alebo chceného usporiadania štátu. Preto je v tvrdení o jednotnom politickom národe implicitne zahrnutý aj predpoklad jednoty vôle politického národa.

³ ROUSSEAU, J. J. *O spoločenské smlouvě*. Dobrá voda: Aleš Čeněk 2002, reprint pôvodného vydania, s. 25.

politického národa.⁴ Z našej histórie sa vo vzťahu k Československu otvárajú otázky legitimacy vzniku spoločného štátu Čechov a Slovákov z pohľadu tézy homogenity a jednotnosti politického národa a zároveň jednoty všeobecnej vôle Československého národa. Ak nie tak je možné pri vzniku spoločného samostatného štátu Čechov a Slovákov nájsť argumenty svedčiacie práve v prospech postmodernej kritiky demokratickej legitimacy homogénnej jednoty Čechoslovákov. Formálno – logické hodnotenie prítomné v celom článku pôsobí veľmi kriticky v porovnaní s akceptačno – historickým pohľadom na vtedajšiu situáciu. Je zrejmé, že obidva spôsoby skúmania histórie majú svoje opodstatnenie a sú preto schopné dospieť k relevantnému poznaniu historických súvislostí. Hoci sú si spomenuté prístupy podobné v tom, že sa snažia o poznanie, nie je možné ich navzájom miešať, ale naopak musíme dodržiavať im vlastné metodologické postupy. Akceptačno-historický pohľad je flexibilnejší a v prípade použitia má užívateľ väčšiu plochu na spätnú interpretáciu historických súvislostí, pričom nie je vylúčené aj zapojenie vlastných presvedčení. Formálno-logický nie je flexibilný, pretože tento prístup má len dve možnosti hodnotenia. Pozitívny v prípade vyhoveniu všetkým požiadavkám, ktoré sú vopred stanovené a dané. Vo všetkých ostatných prípadoch je možné len záporné hodnotenie. Nie je dôležitá existencia výnimočných skutočností podmieňujúca akceptačne nevyhnutný záver, že daný stav bol alebo nebol ospravedlniteľný a preto aj akceptovateľný, ale dôležitý je práve objektívny stav či boli alebo neboli splnené všetky vopred dané požiadavky od čoho sa následne odvíja ne/vyhovenie a pozitívne či negatívne hodnotenie.

1. ČESKOSLOVENSKÝ NÁROD – CHÁPANÝ AKO POLITICKÝ NÁROD ZALOŽENÝ NA ETNOCENTRICKOM PRINCÍPE JEDNOTY VÔLE

Počas trvania prvej svetovej vojny došlo v Spojených štátoch amerických k podpísaniu dvoch dokumentov, Clevelandskej a Pittsburskej dohody, v ktorých bol český a slovenský národ chápaný ako dva samostatné národy.⁵ Môžeme vidieť, že do textu Pittsburskej dohody sa už explicitne nezaradilo slovo „*národ*“ nachádzajúce sa v bode dva programového vyhlásenia Clevelandskej dohody, ktoré by jasne poukazovalo na oddelenosť slovenského a českého národa. Z dikcie Pittsburskej dohody je ale zrejmé, že veta „*spojenie Čechov a Slovákov v samostatnom štáte z Českých zemí a Slovenska*“⁶ nám umožňuje nahliadať na Čechov a Slovákov ako na dva národy, obývajúce im vlastné územia spojené do spoločného samostatného štátu, pretože ak by Slováci a Česi tvorili jeden národ nemohlo by dôjsť k ich spojeniu v samostatnom štáte, ale práve naopak, ich jednota a spoločná československá identita a etnická jednotnosť by boli príčinou vzniku jednotného

⁴ Tento problém je hlbší, pretože téza o mocenských rozhodnutiach neproblematizuje len ich faktickú existenciu, ale vystihuje aj moment, kedy moc prechádza v právo a právo v moc. Zmiešanie dvoch sfér existencie socializovaného človeka, a to politických a teda slobodných rozhodnutí jednotlivcov a biologicky podmienených rozhodnutí zo sféry sociálnej slobody, spôsobuje zánik klasického vnímania legitimacy štátu a jeho moci. Pozri. BELLING, V. *Legitimita v postmoderní době, proč potřebuje Evropská unie členské státy?* Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2009, s. 97–100.

⁵ Cit: Clevelandská dohoda: 2, *Spojenie Českého a Slovenského národa vo federatívnom svazku štátov, s úplnou národnou autonómiou...*, cit: Pittsburská dohoda: „*Schvaľujeme politický program usilujúci sa o spojenie Čechov a Slovákov v samostatnom štáte z Českých zemí a Slovenska.*“ VOJÁČEK, L. – GÁBRIŠ, T. *Pramene k právnym dejinám Slovenska II.* Bratislava: Vydavateľské oddelenie PF UK, 2009, s. 31.

⁶ VOJÁČEK, L. – GÁBRIŠ, T. op. cit. v pozn. 5, s. 31.

a Čechoslovákom na základe identity prislúchajúceho československého štátu. Z textu Pittsburskej dohody nie je možné odvodiť vznik Československej etnickej identity už pred vytvorením Československa, preto sa prikláňame k takej interpretácii textu Pittsburskej dohody, ktorá chápe Čechov a Slovákov ako dva samostatné národy.

Národ môžeme z teoretického hľadiska chápať ako politické zoskupenie ľudí žijúcich na určitom území podriadených štátnemu aparátu – politický národ.⁷ Politické chápanie národa v klasickom význame⁸ sa v stredoeurópskom priestore nepresadilo.

V Rakúsko – Uhorsku sa rozvíjali filozofické koncepcie panslavizmu a neoslavizmu⁹ v druhej polovici 19. a zač. 20 stor., ktoré jeho slovanskému obyvateľstvu poskytovali dostatočné kultúrne ako aj argumentačné zázemie proti germanizácii a maďarizácii, a tým aj proti jednotnému nemeckému, alebo uhorskému politickému národu. Neoslavizmus a aj panslavizmus tvoria dve samostatné a čiastočne odlišné teórie. Obidve koncepcie pojednávali hlavne o slovanskej kultúre a jej rovnocennosti s ostatnými existujúcimi neslovanskými kultúrami, pričom neoslavizmus sa snažil poukazať na individuality jednotlivých slovanských národov. Ich podobnosť môžeme pozorovať aj v ich politickom programe, kde sa orientovali iba na jednotný všeslovanský štát a presadzovanie nerealizovateľných všeslovanských záujmov. Intelektuálne podhubie v podobe neoslavizmu ovplyvňovalo aj T. G. Masaryka.¹⁰ Spočiatku bol aktívnym členom neoslavistickej organizácie „Union“, ale politická nejasnosť a nerealizovateľnosť cieľov „Union“ ho nakoniec primäla k tomu, aby začal uvažovať nad vlastným ponímaním politického smerovania, ktorý by nebol utopistický.¹¹ T. G. Masaryk sa v politických otázkach začal orientovať na úzku spoluprácu Čechov a Slovákov.

Koncom 19. stor. bol založený spolok Československá jednota, ktorá mala charakter národoobránného spolku. Jej činnosť sa orientovala na kultúrnu obrodu Slovákov. Prvotné nadšenie sa medzi vtedajšími slovenskými politickými elitami zo spolupráce s českou stranou postupne vytratilo u martinského vedenia Slovenskej národnej strany. Problémom sa stal spor o akceptovanie existencie spisovnej slovenčiny. Nakoniec bol formálne odstránený uznaním slovenčiny zo strany Československej jednoty ako samostatného spisovného jazyka na stretnutí v Luhačoviciach v auguste 1911.¹²

⁷ Viz pozn. č. 2.

⁸ Slovo demokracia pochádza pôvodne z gréckych slov „*démos*“ – ľud a „*kratein*“ – vládnuť. „*Démos*“ sa vyznačuje homogénnou jednotou založenou na jednotnom politickom a spoločenskom záujme. Oproti slovu „*Démos*“ stál pojem „*Ethnos*“ – ktorého homogénna jednota bola založená na príslušnosti k určitému spoločenstvu na základe rovnakého jazyka, zvykov a tradícií. Etymologicky sa v demokracii jednota politického národa v klasickom význame odvodzuje od gréckeho slova „*Démos*“.

⁹ Neoslavizmus podporoval kultúrnu jedinečnosť a rozvíjanie špecifik jednotlivých slovanských národov, panslavizmus naopak požadoval zjednotenie záujmov všetkých zainteresovaných národov v jeden koherentný všeslovanský záujem. DOUBEK, V. *Masaryk a česká slovanská politika 1882–1910*. Praha: Academia, 1999, s. 126.

¹⁰ Medzi základné ciele „*Union*“ patrilo aj kultúrne pozdvihnutie Čechov ako aj menej rozvinutej vetvy českého národa Slovákov. T. G. Masaryk sa s predstavou jednotnosti Čechov a Slovákov stretáva už pred podpísaním Pittsburskej dohody. DOUBEK, V. op. cit. v pozn. 7, s. 127.

¹¹ T. G. Masaryk bol na začiatku stúpencom „*Unionu*“. Po ozrejmnení ďalšieho politického smerovania „*Unionu*“, zaujíma dôsledne odlišný politický postoj, čo je vidieť aj na výroku: „*Snad se mně ukáže na t. zv. Slovanskou politiku a snad se bude ve Slovanské jednotě v parlamentu vidět nový zárodek slovanské politiky. Rusko nás chránit nebude. Ono má smyslu pro balkánské Slovany. Ti jsou pravoslavní, s Ruskem mají již dávno styky.*“ Cit. podľa DOUBEK, V. ref. 7, s. 136. T. G. Masaryk následne po odcestovaní do zahraničia v dôvernom memorande Samostatné Čechy, zakotvil politickú koncepciu čechoslovakizmu. MOSNÝ, P. – HUBENÁK, L. *Dejiny štátu a práva na Slovenska*. Košice: Aprilla, 2008, s. 156.

Česko – slovenská spolupráca sa začala formovať aj v zahraničí. Podpísaním Cleve-landskej dohody v roku 1915 formálne deklarovala spoluprácu oboch národov na štátno-právnej úrovni. Jej slabinou bola absencia signácie popredných politických predstaviteľov domáceho a zahraničného odboja. Pri podpísaní Pittsburskej dohody predstaviteľmi zahraničných Čechov a Slovákov a T. G. Masarykom môžeme vidieť snahu o zjednotenie politického programu dvoch národov. Z jej textu je zrejmé, že v budúcom spoločnom unitárnom štáte Čechov a Slovákov by existovali dva kvalitatívne odlišné národy spojené v jeden politický.¹³

K obratu vnímania českého a slovenského národa došlo až v texte Washingtonskej deklarácie, ktorá bola vyhlásená po reakcii Spojených štátov amerických z 2. septembra 1918, ako aj po reakcii Anglicka z 3. septembra 1918 a Francúzska zo dňa 28. septembra.¹⁴ Česi a Slováci boli charakterizovaní ako štátotvorný politický národ v súlade s etnocentrickým chápaním jednoty Čechoslovákov.¹⁵ Odlišnosť s neoslavistickou koncepciou „Union“ je možné vnímať v chápaní Slovákov, ktorí už nie sú iba súčasť českého národa, ale sú rovnocenným partnerom Čechom v československom národe, a tiež v chápaní Slovákov ako samostatného národa, tak ako to uvádza Pittsburská dohoda. Môžeme usúdiť, že vo Washingtonskej deklarácii zvišťovalo etnocentrické chápanie československého národa.¹⁶ Dôvod, prečo bola zvolená koncepcia etnocentrickej jednoty Slovákov a Čechov, bol pragmatický. Medzinárodná scéna si uvedomovala, že nestabilitu v stredo-európskom priestore spôsobuje oslabený vzťah národností a národov k ich pôvodným – „materským štátom“. Spočiatku však rozbitie Rakúsko – Uhorska a uznanie suverenity jeho národov bolo vnímané ako príliš veľký krok.¹⁷ Jednota Čechov a Slovákov vo forme československého národa preto mala primäť medzinárodnopolitickú scénu k presvedčeniu, že budúce Československo bude vybudované na iných princípoch ako rozpadajúce sa Rakúsko – Uhorsko a zároveň bude zárukou stability ako spojenec Dohodových mocností v stredo-európskom priestore. Môžeme preto postulovať, že z hľadiska presadenia vzniku Československa a uznania jeho suverenity na medzinárodnopolitickej scéne musel byť nevyhnutne československý národ prezentovaný ako jednota dvoch kmeňov – Čechov a Slovákov.¹⁸

¹² PEKNÍK, M. Cesty čechoslovakizmu pred prvou svetovou vojnou. In: PEKNÍK, M. (ed.) *Pohľady na slovenskú politiku*. Bratislava: Veda, 2000, s. 529.

¹³ Podľa textu Pittsburskej dohody: „Schvaľujeme politický program usilujúci sa o Spojenie Čechov a Slovákov v samostatnom štáte Českých zemí a Slovenska.“ VOJÁČEK, L. – GÁBRIŠ, T. op. cit. v pozn. 5, s. 33.

¹⁴ Všetky horeuvedené štáty uznali parížsku Národnú radu za vrcholný Československý orgán, ktorý sa de facto nachádza vo vojnovom stave s Rakúsko – Uhorskom PEROUTKA, F. *Budování státu 1918–1919*. Praha: Academia, 2003, s. 50.

¹⁵ Táto veta vychádza z interpretácie textu prvého a druhého odseku Washingtonskej deklarácie. Významové vzťahy medzi slovami „Československý stát“ a „Naše demokracie“ a „Československý národ“ implicitne predpokladajú jednotu Čechoslovákov založenú na etnocentrickom princípe, čoho dôkazom je aj veta o vymedzení sa voči ostatným národnostiam a národným menšinám. Viď. Washingtonská deklarácia druhý odsek VOJÁČEK, L. – GÁBRIŠ, T. op. cit. v pozn. 5, s. 34.

¹⁶ Pojem etnocentrický národ je postavený na jednote spoločnej kultúry, jazyka a tradícií konkrétneho spoločenstva žijúceho na určitom území. Viď. MALENOVSKÝ, J. *Medzinárodní právo veřejné*. Brno: DOPLNĚK, 2008, s. 117.

¹⁷ PEROUTKA, F. *Budování státu 1918–1919*. Praha: Academia, 2003, s. 51 viď. ďalej: MOSNÝ, P. – HUBENÁK, L. *Dejiny státu a práva na Slovenska*. Košice: Aprilla, 2008, s. 170.

¹⁸ Otvorenou otázkou zostáva charakteristika pojmu kmeň a jeho vzťahu k pojmom národ a národnosť. Z textu Washingtonskej deklarácie vyplýva, že kmeň je podriadený pojmu národ. Kmeň je určitá podtrieda národa

Medzinárodno – právna subjektivita Československa a suverenita československého národa bola Dohodovými mocnosťami formálne potvrdená.¹⁹ Domáca slovenská politická situácia zostávala aj po kapitulácii Rakúsko – Uhorska dňa 27. októbra a po vzniku Československa 28. októbra na rozdiel od českej politickej orientácie nejasná, pretože slovenské politické elity sa až do vyhlásenia Martinskej deklarácie zo dňa 30. októbra neprihlásili k myšlienke jednotného československého národa. Je to zrejmé aj z prejavu Ferdiša Jurigu, ktorý na pôde uhorského snemu ešte aj po vyhlásení Washingtonskej deklarácie dňa 19. októbra predniesol prejav, v ktorom označil Slovenskú národnú radu za jediný orgán oprávnený konať v mene slovenského národa a obhajovať slovenské záujmy na najbližšej mierovej konferencii.²⁰ Hoci Ferdiš Juriga predkladá Osvedčenie Slovenskej národnej rady, je citelné, že reakcia maďarských poslancov sa líši od reakcie na prejav poslanca Alexandra Vajdu zo dňa 18. októbra 1918, ktorý sa niesol v podobnom duchu ako prejav Ferdiša Jurigu.²¹ Slovenská národná rada v tej dobe neexistovala, a preto niektorí poslanci uhorského snemu hovoria na adresu Ferdiša Jurigu cit: „*Takács: Sám ste sa poveril*“, a tiež: „*Takács: Kde je tá rada, nikto nevie o nej, v Česku je?*“²² čím sa snažili bagatelizovať požiadavky uvedené v jeho prejave. Okrem pochybností, ktoré vznikli ohľadne legitimacy jeho vyjadrení na rokovaní uhorského snemu 19. októbra 1918, dôležitý je fakt, že slovenský poslanec označuje slovenský národ za samostatný a so sebaurčovacím právom. Slovenský národ sa podľa jeho vyjadrení nachádza na úrovni iných slovanských národov a má postavenie slovanského kmeňa.²³ V závere svojho vystúpenia sa Ferdiš Juriga v rozpore so svojimi predošlými vyjadreniami prikláňa k názoru, že aj napriek historickým chybám dúfa, že sa Uhorsko stane demokratickým a Maďari spolu s nemaďarskými národmi nájdu obojstranne výhodné ústavné zriadenie.²⁴ Aj napriek nezrovnalostiam, ktoré mala reč Ferdiša Jurigu v uhorskom sneme, vyjadrenie sebaurčovacieho práva Slovákov bolo v súlade s odpoveďou Woodrowa Wilsona zo dňa 18. októbra 1918 na mierovú ponuku Rakúsko – Uhorska.²⁵

Vyriešenie problému chápania československého národa na domácej scéne ako politického alebo etnocentrického celku, prinieslo zhromaždenie Slovenskej národnej rady zo dňa 30. októbra 1918, na ktorom bol prijatý text Martinskej deklarácie. V bode 1 je uvedené nasledovné: „*Slovenský národ je čiastka i rečovo i kultúrno – historicky jednotného Československého národa.*“²⁶ Z vyjadrenia je jasné, že sa Slovenská národná rada ako najvyšší politický orgán na Slovensku sa hlási k myšlienke jednotného národa Čechov a Slovákov.²⁷

pri zachovaní etnickej identity a identifikácie kmeňa s jeho nadradeným pojmom – národ. Národnosť a kmeň sú odlišné pojmy, ktoré nie je možné používať ako synonymá. Národnosť sama o sebe predpokladá existenciu národa. Ak má existovať konkrétna národnosť musí jej predchádzať existencia konkrétného národa a nie kmeňa, ku ktorému sa bude viazať. Kmeň nie je schopný vytvoriť predpoklad pre vznik národnosti, pretože medzi týmito pojmami neexistuje pojmová kauzálna zviaznosť.

¹⁹ Vid'. pozn. č 10.

²⁰ HOUDEK, F. *Vznik hraníc Slovenska*. Bratislava: „Prúdov“, 1931, s. 129.

²¹ Pozri HOUDEK, F. op. cit. v pozn. 15, s. 117–123.

²² ŠROBÁR, V. *Oslobodené Slovensko*. Praha: Čin, 1928, s. 112.

²³ „Pre slovanský kmeň, slovenský národ, žiadame také právo sebaurčenia,...“ Cit. podľa HOUDEK, F. op. cit. v pozn. 15, s. 130.

²⁴ HOUDEK, F. op. cit. v pozn. 15, s. 135.

²⁵ HRONSKÝ, M. *Martinská deklarácia*. Bratislava: Veda, 2008, s. 256.

²⁶ HUBENÁK, L. *Dokumenty k dejinám štátu a práva na území Slovenska II*. Banská Bystrica: Trian, 1997, s. 132.

2. DEMOKRATICKÝ ZÁKLAD NÁRODNÉHO VÝBORU

Washingtonská deklarácia obsahovala ustanovenie, ktoré hovorí o „*vítazstve demokracie*“.²⁸ Z uvedeného je preto zrejmé, že budúci spoločný štát Čechov a Slovákov mal ambíciu byť budovaný na demokratických zásadách.²⁹ Hoci všetky ustanovenia Washingtonskej deklarácie neboli v praxi uskutočnené, ambícia, ktorú si kládla v oblasti demokratických reforiem, bola veľmi závažným signálom pre budúce usporiadanie československého štátu.

Po založení Národného výboru československého 14. júla 1918, ako vrcholného orgánu domáceho československého odboja, došlo 28. októbra 1918 z jeho strany k vyhláseniu samostatnosti československého štátu. Národný výbor prijatím zákona č. 11/1918 Zb. z. a n. o zriadení samostatného štátu Československého (tzv. recepcná norma) pristúpil k hromadnej (generálnej) autoritatívnej recepcii.³⁰ Obsahom článku 1 druhej vety recepcnej normy sa stalo aj zakotvenie postavenia Národného výboru: „*Orgánem jednomyslné vůle národa a také vykonavatelem státní svrchovanosti je Národní výbor.*“³¹ Z citovaného článku vyplýva, že Národný výbor v sebe dočasne kumuloval zákonodarnú moc (orgán jednomyslenej vôle národa) ako aj výkonnú moc (jediný vykonávateľ štátnej zvrchovanosti). Z textu recepcnej normy vychádzal aj nález Najvyššieho správneho súdu zo dňa 16. októbra 1919, ktorý pokladal za formálne založenie exekutívnej a zákonodarnej právomoci Národného výboru deň štátneho prevratu,³² čím de iure odmietol pokladať vyhlásenie Martinskej deklarácie za zdroj formálneho uznania právomoci Národného výboru na území Slovenska.

Z argumentácie Najvyššieho správneho súdu vo vyššie uvedenom náleze je možné odvodiť, že faktické prevzatie moci bolo dostatočným legitimačným dôvodom na založenie právomoci Národného výboru. V úvode príspevku sme uviedli, že postmoderná kríza legitimacy demokracie je spôsobená práve tým, že legitimita je hraničnou čiarou, limitom medzi právom a mocou. Obmedzenie legitimačného dôvodu, ktoré si vo svojej argumentácii osvojil aj Najvyšší správny súd vo vyššie spomenutom rozhodnutí, v čase

²⁷ Je dôležité pripomenúť, že na zhromaždení bol prítomný aj Ferdiš Juriga, ktorý svojím vystúpením: „*Boli by sme zbabelci a ani nie ľudia, keby sme to nevyslovili*“, jasne potvrdzuje, že súhlasí, aby sa Slováci stali súčasťou Československého národa. PEROUTKA, F. op. cit. v pozn. 13, s. 109.

²⁸ VOJÁČEK, L. – GÁBRIŠ, T. op. cit. v pozn. 5, s. 34.

²⁹ Ak budú ďalej v texte použité slová Slováci alebo Čech v ich príslušnom gramatickom vyjadrení, budú použité vo význame kmeňov – subkategórií jednotného československého národa a zároveň pojem Čech v jeho príslušnom gramatickom vyjadrení bude označovať Čechoslováka žijúceho na území Čiech, Moravy alebo Sliezska a pojem Slováci v jeho príslušnom gramatickom vyjadrení bude označovať Čechoslováka žijúceho na Slovensku.

³⁰ Recepcia právneho poriadku mala zabezpečiť jeho kontinuitu v materiálnom zmysle slova, pretože znakom každej úspešnej politickej revolúcie je porušenie právnej kontinuity v zmysle formálnom. Pre vysvetlenie pojmov autoritatívna a hromadná pozri LACLÁVÍKOVÁ, M. *Recepcia obyčajového práva a práva kuriálnych decízií v prvej ČSR (príspevok k histórii súkromného práva na Slovensku)*. Trnava: Acta Universitatis Tyrnaviensis Iuridica, 2005, s. 152.

³¹ VOJÁČEK, L. – GÁBRIŠ, T. op. cit. v pozn. 5, s. 35–38. Pôvodné znenie článku 1 cit. zákona znelo: „*Státní formu Československého státu určí Národní shromáždění ve srozumění s Československou národní radou v Paříži jako orgánové jednomyslné vůle národa. Než se tak stane vykonává státní svrchovanost Národní výbor.*“ LACLÁVÍKOVÁ, M. op. cit. v pozn. 30, s. 152.

³² BOHUSLAV, J. V. *Sbírka nálezů nejvyššího správního soudu*, Praha: 1920, č. 114 fin., s. 199, cit. podľa LACLÁVÍKOVÁ, M. op. cit. v pozn. 30, s. 152.

prechádzania moci v právo a právo v moc, iba na faktické prevzatie moci, spôsobuje, že suverenita národa vo význame možnosti reprezentácie homogénneho politického celku by sa stala nadbytočným pojmom a premenila by sa na suverenitu založenú na seba presadzovaní, reprezentovaní mocí jednotlivých skupín a individuí.³³ Preto si myslíme, že legitimačné dôvody nie je možné pri zachovaní demokracie v jej postmodernom chápaní stotožňovať s fakticitou prevzatia moci.

Národný výbor bol v recepcnej norme postavený do pozície reprezentanta jednomyseľnej vôle československého národa. Tým musel byť implicitne v článku 1 recepcnej normy prítomný predpoklad jednoty politického národa Čechov a Slovákov na etnocentrickom princípe, aby bol zachovaný zatiaľ iba deklaratórny ráz demokratickosti Národného výboru. Ak by nedošlo k vyhláseniu Martinskej deklarácie, zostal by predpoklad jednoty Čechoslovákov na domácej a medzinárodnej pôde, implicitne prítomný v recepcnej norme a tiež vo Washingtonskej deklarácii, len politickou fikciou. Prehlásenie jednotnosti československého národa zhromaždením v Turčianskom svätom Martine v bode 1 Martinskej deklarácie, založené na etnocentrickom prístupe chápania politickej jednoty česko-slovenského národa je preto nielen dôležitým historickým, ale rovnako aj štátno – právnym činom, ktorý odstraňuje fikciu jednotnosti a nahrádza ju fakticitou jednotnosti. Zároveň však na vierohodnosti vyhlásenia martinského zhromaždenia vtedajšej slovenskej politickej reprezentácie pridáva aj fakt, že členovia zhromaždenia v čase vyhlásenia Martinskej deklarácie a prihláseniu sa k jednotnému československému národu ako jednotnému etnocentrickému celku ešte nevedeli o vyhlásení recepcnej normy a vzniku nového suverénneho spoločného štátu Čechov a Slovákov.

Fakticita jednotnosti československého národa znamenala pre Národný výbor čiastočné potvrdenie jeho legitimacy ako demokratickej inštitúcie. Moderné demokracie sa opierajú vždy o dva základné zdroje svojej legitimacy. Prvou je už uvedená reprezentácia homogénneho jednotného celku a druhou je participácia ľudu na tvorbe štátnej vôle, založená na princípe individuálnej slobody.³⁴ Prvú podmienku môžeme označiť za formálnu podmienku legitimacy demokracie, pretože predpokladá empiricky nepreukázateľnú jednotu vôle homogénneho politického národa za axiómu, z ktorej je odvodená legitimita reprezentácie a druhú za materiálnu podmienku, pretože vychádza zo skutočnosti, že heterogenita politického národa je empirická hodnota, ktorá sa prejavuje v individuálnej participácii na tvorbe štátnej vôle. Prameňom legitimačných kritérií sa v moderných demokraciách stáva jednota vôle ľudu a zároveň aj sloboda jednotlivca.³⁵

Národný výbor v Prahe mal síce v názve československý no jeho členovia boli do funkcie 14. júla 1918 ustanovení len na základe získaného percentuálneho vyjadrenia českých politických strán z volieb do rakúskej ríšskej rady. Slováci v ňom ani po 30. októbri nezískali zastúpenie, pretože použitie rovnakého kľúča na slovenské politické strany nebolo možné.³⁶ To znamená, že Národný výbor bol síce vytvorený ako vrcholný orgán domáceho

³³ Por. AGAMBEN, G. *Ausnahmestandard: Homo sacer II*. Frankfurt/Main: Ulrich Müller – Scholl, 2004, s. 14.

³⁴ BELLING, V. op. cit. v pozn. 4, s. 111.

³⁵ BELLING, V. op. cit. v pozn. 4, s. 111.

³⁶ MOSNÝ, P. – HUBENÁK, L. *Dejiny štátu a práva na Slovenska*. Košice: Aprilla, 2008, s. 168. Jediný zástupca Slovákov v národnom výbore bol prizvaný do predsedníctva dňa 28. Októbra 1918 Vavro Šrobár. Z jeho vyjadrení v NV nie je zrejmé či mal hlasovacie právo a dokonca ani nie je zrejmé, či mal poverenie od SNR, ktoré spomína Peroutka, konať v mene SNR v takom rozsahu akom konal v NV. PEROUTKA, F. op. cit. v pozn. 13,

odboja, ale nemal v súlade s materiálnou požiadavkou reprezentatívnej demokracie legitimitu rozhodovať o všetkých otázkach súvisiacich s vytváraním československého štátu a jeho transformovaním sa v súlade so vzniknutými potrebami novovzniknutého národa.³⁷ Legitimita jeho zákono-darnej a exekutívnej právomoci bola síce formálne založená recepčnou normou a vyhlásením Martinskej deklarácie v bode 1, ale z dôvodu, že rady jeho členov neboli doplnené predstaviteľmi slovenských/československých politických strán, zastupujúcich vôľu jednotlivcov žijúcich v niekdajšom Uhorsku, nebola splnená materiálna požiadavka demokracie individuálnej participácie na tvorbe štátnej vôle.

Materiálna podmienka zastupiteľskej demokracie, ktorá predpokladá pomerné zastúpenie politickej reprezentácie vrcholného zastupiteľského orgánu, nebola do konca fungovania Národného výboru splnená.³⁸ Z tohto dôvodu môžeme tvrdiť, že Národný výbor bol síce vytvorený s ambíciou stať sa plnohodnotným vrcholným domácim zastupiteľským orgánom, no v konečnom dôsledku sa ním mal stať len formálne po prijatí recepčnej normy a vyhlásení Martinskej deklarácie, pretože jeho právomoc, založená pre celé územie Československa, nesplnila materiálnu podmienku demokratickej legitimacy.

Ak je právomoc orgánu s celoštátnou pôsobnosťou z pohľadu požiadaviek demokratickej legitimacy založená len formálne, pričom nedôjde k naplneniu aj materiálnej požiadavky tým, že výsledný stav bude v súlade so zásadou pomerného zastúpenia čiastkových záujmov reprezentovaného suverénneho ľudu vo vrcholnom orgáne, otvára sa otázka, či je možné, aby bolo jeho konanie posudzované z právneho hľadiska za legitímne. Podľa nášho názoru ani extenzívnym výkladom definície demokratickej legitimacy nemôžeme dôjsť k poznaniu, že bol Národný výbor demokratický a tým aj legitímny, hoci bol revolučným reprezentantom vôle československého národa. Reprezentanti v Národnom výbore boli do funkcie ustanovení len z členov českých politických strán a preto jeho postavenie nie je možné subsumovať pod definíciu legitimacy, ktorá sa vyznačuje skutočnosťou, že štátna moc sa odvodzuje od občanov ako od zdroja moci, ktorý je uznaný ústavným a zákonným spôsobom a zároveň, že občania akceptujú usporiadanie štátu a štátny režim ako správne, dobré, ústavné a zákonné, ktoré je zároveň potrebné z tohto dôvodu rešpektovať.³⁹

s. 105. Podstatné je, že z formálno-logického pohľadu je nevyhnutné chápať prizvanie Vavra Šrobára do predsedníctva NV ako o snahu SNR spolupracovať s NV, pretože formálna právomoc NV bola založená až Martinskou deklaráciou a preto nie je možné interpretovať postavenie Vavra Šrobára v NV za naplnenie materiálnej a tým ani formálnej požiadavky demokracie.

³⁷ Materiálna požiadavka reprezentatívnej demokracie je založená na slobode jednotlivca a heterogenite národa. Participácia Slovákov alebo Čechoslovákov žijúcich na území Uhorska na reprezentovaní jednotnej vôle nebola v Národnom výbore zabezpečená, pretože slovenské/československé politické elity na území Uhorska nezískali možnosť účasti na rozhodovacej činnosti.

³⁸ Medzi základné materiálne predpoklady zastupiteľskej demokracie patrí vytvorenie takej reprezentácie, ktorá je výrazom vôle suverénneho ľudu. Túto vôľu ľud manifestuje v priamych voľbách, ktoré sa v situácii vznikajúceho Československa nemohli uskutočniť. Preto sa pristúpilo k vytvoreniu vrcholného dočasného revolučného orgánu, ktorý mal reprezentovať záujem československého národa. Dosiahnutie žiadaného stavu by bolo možné uskutočniť pomerným zastúpením čiastkových slovenských a českých politických záujmov v reprezentatívnom orgáne. Skutočnosť, že po Martinskej deklarácii nedošlo ku pomernému zmeneniu obsadenia kresiel Národného výboru svedčí o tom, že fakticky reprezentoval len české záujmy, ktoré boli parciálnymi záujmami územne ohraničenej časti Československa.

³⁹ PRUSÁK, J. *Teória práva*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1995, s. 68–69.

Čechoslovakizmus, ktorý mal byť prejavom rovnocennosti slovenskej ako aj českej vetvy československého národa, zlyhal už vo svojich začiatkoch, pretože obsadenosť Národného výboru ako reprezentanta suverénneho československého národa nezodpovedala materiálnym požiadavkám demokratickej legitimity jeho postavenia, čím došlo k narušeniu rovnováhy možnosti participácie na štátnej vôli a tým aj slobode Čechoslovákov žijúcich na Slovensku.

3. NÁRODNÉ ZHROMAŽDENIE A KLUB SLOVENSKÝCH POSLANCOV

Národný výbor v recepcnej norme v článku I. zakotvil spôsob ustanovenia formy štátu, ktorý bol viazaný na zosúladený postup Národného zhromaždenia a Československej národnej rady v Paríži.⁴⁰ Prijatím Dočasnej ústavy (zák. č. 37/1918 Sb. z. a n.) 13. novembra 1918 nemohlo dôjsť k upraveniu formy štátu, pretože Národný výbor bol limitovaný znením článku I. recepcnej normy a nemohol v texte Dočasnej ústavy stanoviť definitívnu formu štátu Československa.⁴¹ Aj napriek zákonným obmedzeniam dočasnej ústavy v častiach upravujúcich postavenie prezidenta a v častiach o vyhlasovaní rozsudkov sa spomína republika, čo nepriamo naznačuje, že budúca forma štátu sa mala zhodovať s predstavami obsiahnutými vo Washingtonskej deklarácii.⁴² Konkrétnu priamu, nie časovo obmedzenú úpravu kompetencií, foriem vlády, štátneho zriadenia a štátneho režimu upravila až ústava z roku 1920.

Dočasná ústava rozdelila exekutívne a zákonodarné právomoci Národného výboru medzi československú vládu, prezidenta republiky a Národné zhromaždenie. Počet členov Národného výboru bol z pôvodných 40 rozšírený na 256 členov Národného zhromaždenia, z ktorých 40 miest bolo vyhradených pre Slovákov. Českí poslanci boli ustanovení do funkcie opätovne na základe volieb do Rakúskej ríšskej rady. Zákonodarné právomoci Národného zhromaždenia neboli obmedzené. V rámci posledného rokovania Národného výboru 13. novembra 1918 sa profesor Karel Engliš vyjadril k neobmedzenosti právomocí budúceho Národného zhromaždenia: *„...aby bylo nějakým způsobem označeno, že taková pravomoc zákonodárná, která dle tohoto paragrafu je neomezena, jest omezena na pilné a neodkladné, neboť ten způsob, jak Národní shromáždění vzniklo, není způsob lidový. Národní shromáždění nevzniklo z hlasovacího práva a my chceme, aby veškerí voliči, tedy národ rozhodoval. Tedy pouze na základě všeobecného, přímého, rovného práva hlasovacího, aby nám nikdo nemohl říci, že jsme usurpovali moc.“*⁴³ Vo svojom vystúpení svojím návrhom ukazuje problémy spojené s neobmedzenou zákonodarnou mocou, ktorá môže byť označená za uchvatiteľskú – nedemokratickú. Jeho návrh

⁴⁰ VOJÁČEK, L. – GÁBRIŠ, T. op. cit. v pozn. 5, s. 35–38.

⁴¹ Recepčná norma sa stala „normatívnym ohniskom“, od ktorého recipované právne normy odvodzovali svoju platnosť československého právneho poriadku, až do prerušenia formálnej právnej kontinuity. Podľa LACLÁVÍKOVÁ, M. op. cit. v pozn. 30, s. 150, WEYR, F *Soustava československého práva státního*. Brno: 1924, s. 54.

⁴² Forma štátu sa delí na statickú a dynamickú zložku. Statickú zložku formy štátu tvorí forma vlády a štátne zriadenie a medzi dynamickú zložku formy štátu zaraďujeme štátny režim. PRUŠÁK, J. op. cit. v pozn. 33, s. 102. V dočasnej ústave sa v hore uvedených prípadoch stretávame s tzv. nepriamym zakotvením republiky ako formy vlády Československa. MOSNÝ, P. – HUBENÁK, L. op. cit. v pozn. 36, s. 208.

⁴³ ENGLIŠ, K. NV ČS 1918 – stenoprotokoly | Středa 13. listopadu 1918. In: *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. Dostupné na internete http://www.psp.cz/eknih/1918nvc/stenprot/19181113/19181113_04.htm, navštívené dňa: 30. novembra 2011.

bol nakoniec zamietnutý z dôvodu nejasnosti pojmov „*pilného a neodkladného*“ a zákonodarné právomoci Národného zhromaždenia zostali neobmedzené. Prof. Karel Engliš otvoril na pôde Národného výboru otázku spojenú s vecnou neobmedzenosťou právomocí dočasného zákonodarného orgánu. Snažil sa o presadenie schválenia návrhu, ktorý podmieňoval vecnú právomoc budúceho Národného zhromaždenia „*pilným a nevyhnutným*“ – časovo vymedzenou potrebou nevyhnutnosti oprávňujúcou na neobmedzené rozhodovanie. Návrh mal v prvom rade zabrániť možnosti chápania Národného zhromaždenia ako uzurpátorského nedemokratického orgánu. Možnosť vzniku nedemokratickosti Národného zhromaždenia si uvedomoval aj Fedor Houdek, ktorý bol prítomný na poslednom zasadnutí Národného výboru: „*Na Slovensku obýva asi 1/3 obyvateľstva Československého štátu. Počet zástupcov Slovenska priznaných jest minimální. Slovensku podle počtu obyvatelstva by patřilo aspoň 80 zástupců; vždyť podle uherských zákonů jest na území tom 72 zástupců. Ze slovenských poslanců jich sem přijde dosti málo, poněvadž se sem není možno dostat. Považujeme tento počet zástupců Slovenska za příliš malý a navrhuje, aby byl zvýšen aspoň na 50 členů.*“⁴⁴ Nakoniec však svoj návrh týkajúci sa zvýšenia počtu mandátov v Národnom zhromaždení pre Slovákov stiahol. Dôvodom bol argument Antonína Švehlu, ktorým odkázal diskusiu o počte slovenských mandátov na ústavný výbor, kde mali byť volení aj Slováci.⁴⁵

Menovaním Slovákov do vrcholného reprezentatívneho orgánu – Národného zhromaždenia malo dôjsť k odstráneniu problémov spojených s legitimitou Národného výboru, spôsobených neexistenciou pomerného zastúpenia všetkých záujmov reprezentovaného celku (Slovákov v československom národe), ktoré požaduje materiálna podmienka demokracie. Spôsob ich ustanovenia posúva materiálnu požiadavku legitimacy o úroveň vyššie, pretože v Národnom zhromaždení sa síce podarilo odstrániť nepomernosť zastúpenia oproti Národnému výboru, ale ustanovenie slovenskej reprezentácie nebolo založené na princípoch voľby.

Procedúra, charakterizujúca spôsob ustanovenia reprezentanta ako predstaviteľa vôle, je originárnou zložkou materiálnej podmienky demokracie, ktorá predpokladá priamu participáciu vôle jednotlivca na tvorení štátnej vôle. V predošlej kapitole sme postulovali nedemokratickosť Národného výboru práve z dôvodu neexistencie pomerného zastúpenia Čechov a Slovákov medzi jeho členmi, ktoré požadovala materiálna podmienka demokracie.⁴⁶ Ak si všimneme argumentáciu v predošlej kapitole, zistíme, že demokratickosť Národného výboru bola po formálnej aj materiálnej stránke splnená len pre územie Česka, Moravy a Sliezska, pretože politická jednota Čechov, ako aj procedúra (voľby do rakúskej ríšskej rady) ustanovenia ich reprezentácie boli splnením obdivoch požiadaviek demokratickej legitimacy.⁴⁷ Problematická je práve demokratickosť Národného

⁴⁴ HOUDEK, F. NV ČS 1918 – stenoprotokoly | Streda 13. listopadu 1918. In: *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. Dostupné na internete http://www.psp.cz/eknih/1918nvc/stenprot/19181113/19181113_04.htm navštívené dňa: 30. novembra 2011.

⁴⁵ ŠVEHLA, A. [http:// NV ČS 1918 – stenoprotokoly](http://www.psp.cz/eknih/1918nvc/stenprot/19181113/19181113_04.htm) | Streda 13. listopadu 1918. In: *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. Dostupné na internete http://www.psp.cz/eknih/1918nvc/stenprot/19181113/19181113_04.htm navštívené dňa: 30. novembra 2011.

⁴⁶ Vid' pozn. č. 37.

⁴⁷ V Národnom výbore nedošlo ani k dosiahnutiu požadovaného výsledku, ktorým bolo pomerné zastúpenie záujmov Čechoslovákov žijúcich na území Slovenska, preto nebolo možné skúmať ani procedúru tvoriacu originárnu súčasť vytvorenia pomerného zastúpenia.

výboru vo vzťahu k celému územiu Československa, ktorá bola založená len po formálnej stránke. Doplnenie chýbajúcej legitimacy Národného výboru pre celý československý národ malo priniesť až menovanie klubu slovenských poslancov v Národnom zhromaždení. Hoci bolo pre nich vyčlenených 40 miest, bolo reprezentantmi Slovákov obsadených len 31 miest.⁴⁸ Percentuálne bolo tak pre územie Čechoslovákov, žijúcich na území Slovenska, vyčlenených len 12,11% kresiel z celkového počtu 256 kresiel, aj keď tvorili približne tretinu obyvateľstva Československa. Hoci hodnota zastúpenia Slovákov bola nízka, dôležitejším faktom bol proces ustanovenia konkrétnych poslancov do ich funkcie. Výber uskutočnil Vavro Šrobár po dohode s Matúšom Dulom a nie Slovenskou národnou radou. Vynechanie najvyššieho slovenského politického a zastupiteľského orgánu, ktorý na Slovensku organizoval vytváranie miestnych národných rád a miestnych národných výborov⁴⁹ a zapájal sa, hoci v obmedzenej miere, do začleňovania Slovenska do Československa,⁵⁰ sa odrazilo následne na obsahu listu výkonného výboru Slovenskej národnej Rady adresovaného klubu slovenských poslancov v Národnom zhromaždení.⁵¹ V liste v bode 6 požaduje výbor, aby sa poslanci za Slovensko vzdali mandátu v Národnom zhromaždení a zvolili si náhradníkov po konzultácii so SNR. Výbor síce žiada nápravu, no z jeho formulácie je zrejmé, že nemá jasnú predstavu o konkrétnej forme jej realizácie: „...Ako to napravíme neznáme...“.⁵² Klub slovenských poslancov sa mandátov na výzvu výkonného výboru nevzdal a ani následné rozšírenie počtu mandátov pre Slovensko novelou dočasnej Ústavy z marca 1919 nebolo obsadené v spojení s vrcholným zastupiteľským orgánom na Slovensku.⁵³ Musíme ale zdôrazniť, že Národné zhromaždenie v tom čase bolo jediným zákonodarným a zastupiteľským orgánom na území Československa na základe platnosti a účinnosti recepcnej normy a dočasnej ústavy tvoriacich ústavné základy československého štátu. Je preto zrejmé, že konanie, ktoré opomenie SNR ako najvyšší zastupiteľský orgán na Slovensku, bolo alebo mohlo byť z legálneho

⁴⁸ Zvyšných 9 miest bolo obsadených českými politikmi, s odôvodnením ich znalosti slovenských pomerov.

⁴⁹ V „ohlasoch“ z 8. novembra sa Slovenská národná rada postavila do pozície dočasného orgánu zastupujúceho Slovákov: „...Zaslúžili mužovia nášho národa, ktorí za jeho blaho pracovali, v jeho službe stáli a keď prišlo i utrpenie a väznenie znášali, a ktorí si svojím chovaním právny nárok k jeho výlučnému zastupovaniu zadovážili, dňa 30 októbra toho roku v Turčianskom Svätom Martine poverili spravovaním nášho slovenského národa do toho času, kým naša zákonitá česko – slovenská vláda svoju činnosť ku blahu nášho milého Slovenska nenaštúpi...“ Ďalej v bode jedna vydala Slovenská národná rada nariadenie, aby sa v každej obci vytvoril miestny národný výbor, ktorý mal byť administratívnym centrom obce a zároveň spojením obce so Slovenskou národnou radou a v bode 2 uviedla povinnosť vytvárať podľa možnosti slovenské národné gardy, ktoré mali zabezpečovať poriadok a bezpečnosť a mali podliehať tak miestnym národným výborom ako aj ústrednej národnej rade. Národné literárne centrum: 167, *Ohlas Slovenskej národnej rady vyzývajúci k utváraní miestnych slovenských národných rád a gárd v Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti*, Bratislava: 1998, s. 42/43.

⁵⁰ Viď. SCHELLE, K. *Vývoj verejnej správy v letech 1848–1948*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 112–114.

⁵¹ Medzi Prahou a Slovenskou národnou radou došlo k zlyhaniu komunikácie, pretože list výkonného výboru SNR z 22. novembra 1918 bol napísaný s vedomím, že Slovensko bude mať v Národnom zhromaždení iba 23 poslancov, z ustanovených 40. Národné literárne centrum: 171, *Výhrady výkonného výboru SNR k postupu pražského centra v Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti*, Bratislava 1998, s. 54/55 – Pozn. pod čiarou 2.

⁵² Národné literárne centrum: ref. 51, s. 54/55.

⁵³ Novelizáciou dočasnej ústavy zák. č. 138/1918 Sb. z. n. došlo k rozšíreniu počtu mandátov z pôvodných 256 na 270, pričom tieto miesta boli obsadené politikmi zastupujúcimi Slovákov. V tej dobe už bolo účinné nariadenie č. 6/1919 Úr. n. z 9. januára 1919 Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska, ktorým rozpustilo Slovenskú národnú radu a miestne národné rady na Slovensku, a preto nemohlo dôjsť z objektívnych príčin k zostúladenému postupu so SNR pri obsadzovaní novovytvorených mandátov.

hľadiska správne a povolené, aj keď legitimačné dôvody, ktoré požaduje materiálna podmienka demokracie – zapojenie SNR do procesu voľby poslancov, nebola resp. nemusela byť splnená. Ak spomenutý prípad nastane, legalita inštitucionálne predchádza legitimitu, resp. legitimita je identická s procedúrou prijímania právnych noriem. K problému primárnosti legality resp. legitimacy noriem zaujal stanovisko aj Najvyšší správny súd vo svojom rozhodnutí: „*Přirozené právo jakožto souhrn požadavků, které činí filosofie k pozitivnímu právu, není – pokud zákon neustanoví jinak skutečným pramenem práva, který by mohl nahraditi chybějící pozitivní normu.*“⁵⁴ V predmetnom rozhodnutí uznal Najvyšší správny súd primát pozitívneho práva pred právom prirodzeným a vylúčil možnosť konania podľa prirodzeného práva považovať za konanie podľa práva – legálne. Celková podriadenosť legitimacy platnému právnemu poriadku v prvej Československej republike znamená, že za legitímne konanie bolo možné považovať iba konanie podľa práva. Rovnaký vzorec preto musel byť použitý aj pre legitímne očakávania adresátov právnych noriem, ktorými sa stali po vyhlásení Martinskej deklarácie aj Slováci, akceptujúci autoritu SNR. Okrem toho bolo jej postavenie na Slovensku omnoho zložitejšie ako postavenie Národného výboru v Čechách. Pôvodný byrokratický aparát a prítomnosť maďarského vojska na území Slovenska znemožňoval faktické prevzatie správy tak, ako to urobil Národný výbor.⁵⁵

Vavro Šrobár si postavenie SNR v procese ustanovovania slovenských poslancov uvedomoval, pretože na zasadnutí Národného výboru 13. novembra 1918 uvádza, že „*my Slováci dnes nevolíme, nýbrž musíme jen jmenovati, a poněvadž toto jest provisorium a poněvadž poslanecké mandáty teprve budou rozděleny podle nějakého klíče, buď podle počtu obyvatel, nebo podle territoria, takže nynější počet nezůstane asi trvalý, tedy na prosbu presidia spokojili jsme se s tím, aby Slovensko bylo zastoupeno 40 hlasy, proto, poněvadž zastoupení Slováků jest takřka nemožné na území okupovaných Maďary, takže se sem slováckých zástupců nedostaví ani dvě třetiny a místa zůstanou prázdná a budeme musit zastupovati českými lidmi*“.⁵⁶ Vavro Šrobár vo svojom vystúpení prezentuje názor, že niektoré oblasti Slovenska nebudú mať v Národnom zhromaždení svojich zástupcov. Uvádza aj konkrétny dôvod, ktorým je okupácia maďarskými vojskami.⁵⁷ Jeho postup pri voľbe konkrétnych poslancov sa opieral o pragmatické dôvody, ktoré narazili na oprávnený odpor SNR.

4. ZÁVER

Vznik Československa bol pre český a slovenský národ významnou udalosťou. Víziu demokratického režimu správy spoločného štátu prostredníctvom individuálnej participácie a spoločnej reprezentácie sa nepodarilo uskutočniť už pri vzniku vrcholného zastupiteľského orgánu – Národného výboru. Menovanie 40 poslancov (z toho len

⁵⁴ Dostupné JASPI, pod značkou JUD16728 SK.

⁵⁵ HRONSKÝ, M. *Vznik a krátká činnost druhé slovenské národní rady (1918–1919)*. In: M. Pekník (ed.) *Pohledy na slovenskou politiku*. Bratislava: VEDA 2000.

⁵⁶ ŠROBÁR, V. [http:// NV.ČS.1918 – stenoprotokoly – I](http://NV.ČS.1918-stenoprotokoly-1) Středa 13. listopadu 1918. In: *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. Dostupné na internete <http://www.psp.cz/eknih/1918nvc/stenprot/19181113/19181113_04.htm> navštívené dňa: 30. novembra 2011

⁵⁷ Národné literárne centrum: op. cit. v pozn. 51, s. 54/55.

31 Slovákov) do Národného zhromaždenia malo priniesť konvalidáciu materiálnej požiadavky demokracie. Avšak nesprávna procedúra ustanovenia klubu slovenských poslancov do Národného zhromaždenia priniesla ďalšie podkopanie politickej jednoty Čechov a Slovákov v spoločnom štáte. Idea československého národa ako štátotvorného politického národa budovaného na etnickom princípe jednoty Čechov a Slovákov bola narušená už pri vzniku Československa. Reprezentácia vo vrcholných zastupiteľských orgánoch nerešpektovala empiricky prítomnú heterogenitu Čechoslovákov, ktorá nebola založená až tak na ich etnickej rozdielnosti, ale skôr na ich odlišnom historickom vývoji a z neho plynúcich očakávaní. Absencia relevantnej slovenskej reprezentácie v Národnom výbore a neskôr aj v Národnom zhromaždení a tiež právo presadzujúce len záujmy českej časti Čechoslovákov bolo síce z krátkodobého hľadiska účinným a legálne legitímnym konaním, no z dlhodobého pohľadu viedlo k vzniku vnútornej inkoherencie a rozporov, ktoré sa stali antagonizmami Čechov a Slovákov a dopomohli nakoniec k rozpadu a rozchodu týchto dvoch národov. Postmoderná kríza legitimacy poukazuje na fakticitu slabnutia vzťahu jednotlivcov k politickému zoskupeniu, ktorého sú členmi. Príčiny zániku Československa môžeme pochopiť aj z pohľadu postmoderny, ktorá sa snaží poukázať na inú možnú interpretáciu našej historickej skúsenosti. Kritický pohľad cez optiku formálnej logiky, ktorú sme v článku aplikovali nevyklučuje správnosť iných nie formálno-logických interpretácií. Skôr pôsobí ako doplnujúci faktor, ktorý pri komplexnom hodnotení historických skutočností vytvára všetkým mysliteľným interpretáciám a hodnoteniam podmienky pre ich akceptovateľnosť.

JUDr. Bc. Štefan Siskovič

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Štefan Siskovič

Czechoslovak Nation and the Democratic Foundations of National Committee and National Assembly in 1918

Abstract: *The establishment of Czechoslovakia and the aspiration to the democratization of the situation in the former Austria – Hungary is an excellent historical example which may help us to understand the postmodern crisis of legitimacy of democratic institutions, caused mainly by the weakening of the relation of individuals to their political nation. This can lead us to the abandonment of the thesis of uniform and homogeneous will of the nonempirical entity (political nation). Czechoslovakian nation was an experiment of creating a single state-forming nation's into one ethnic group through political union of two nationalities. The theoretical equivalence of the Czech and Slovak nationality contained in the political agenda of Czechoslovakism hasn't been transferred into to the structure of the top representative authorities of the Czechoslovak state. Requirements for representation, which are, in representative democracy, related to the two basic assumptions – freedom of the individual and homogeneity of the represented entity, were not met by the newly formed bodies – Národný výbor or Národné zhromaždenie. Both representative organs met only formal requirements for legitimate representation by democratic institutions. This is where we can find the roots for the weakening of the relation of individual Slovaks to the Czechoslovak nation; it is precisely the breach of the fundamental principles, democratic representation in former Czechoslovakia.*

Key words: Czechoslovak nation, National Committee, National assembly